

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Haridusteaduste instituut

Õppekava: Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Age Väljaots

MUINASJUTTUDE KASUTAMISE VÕIMALUSED 3-4AASTASTE LASTE
KÕNEARENDUSES TARTU LINNA LASTEAIAÕPETAJATE HINNANGUL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: eesti keele algõpetuse assistent Age Salo

Tartu 2018

Muinasjuttude kasutamise võimalused 3-4 aastaste laste kõnearenduses Tartu linna
lasteaiaõpetajate hinnangul

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate hinnangud võimalustele kasutada muinasjutte 3-4aastaste laste kõnearenduses. Muinasjuttude kasutamisest kõnearenduslikul eesmärgil võib leida väheseid uurimusi, mille fookuses on lapsed vanuses 4-7 aastat.

Uuringus osales 6 õpetajat kolmest Tartu linna lasteaiast, kes hetkel õpetasid või on õpetanud 3-4 aastaste laste rühmas. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuude abil. Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi. Tulemustest ilmnnes, et õpetajate arvates on muinasjuttudel kõnearenduse seisukohalt tähtis roll. Selgus, et õpetajate hinnangul toetavad muinasjutud 3-4aastaste laste keelelist arengut. Samuti tuli esile, et muinasjutud toetavad tekstiloomet, sealhulgas aitavad parandada lauseehitust, arendada kõnet ning kuulamisoskust ja omandada uut sõnavara. Õpetajad põimivad muinasjutte mitmesugustesse õppetegevustesse, eelistades kasutada erinevaid meetodeid. Uurimus näitas, et on oluline kasutada muinasjutte õppetegevustes kõnearenduslikel eesmärkidel.

Märksõnad: kõnearendus, muinasjutt, 3-4 aastased, õppetegevused

Opportunities of using fairy tales on 3-4 year old children cpeech development an opinion of teachers´ in Tartu city

Abstract

The aim of the Bachelor's thesis was to find out teachers' assessments of the possibilities to use the stories of the 3-4 year-old children's text create. Using fairy tales for speech-development purposes can be found in few studies focusing on children aged 4-7 years. The study was attended by 6 teachers from three kindergartens in Tartu, who at the moment taught or has taught in a group of 3-4 year old children. Data was collected using semi-structured interviews. Inductive qualitative content analysis was used to analyze the data. The results showed that in the opinion of the teachers fairytales played an important role in speech development. It turned out that according to teachers the linguistic development of children aged 3-4 has been supported by fairy tales. It also came up, that fairytales support text create, including improve sentence structure, developing speech and listening skills and acquiring new vocabulary. Teachers combine fairy tales into various learning activities, preferring to use different methods. The study showed that it is important to use fairy tales in learning activities for speech development purposes.

Keywords: speech development, fairy-tale, 3-4 years old, learning activities

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
Muinasjutu tähtsus lapse kõne arengus	6
Muinasjutu olemus	7
Muinasjutu mõiste ja liigitus.	7
Muinasjuttude sündmustik ja tegelased.	8
Muinasjuttude kasutamine õppetegevustes	9
3-4aastaste laste kõne arendamine	10
Kõnearenduse mõiste.....	10
3-4aastaste laste kõne areng.	11
Tegevused laste kõne arendamiseks.	12
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	13
Metoodika	13
Valim.....	13
Andmete kogumine	14
Andmeanalüüs	16
Tulemused.....	17
Muinasjuttude roll laste kõnearenduses õpetajate hinnangul.....	17
Kõne arengu küljed, millele õpetajad pööravad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega	19
Tegevused, mille abil õpetajad seovad muinasjutud kõnearendusega	21
Arutelu	24
Tänu sõnad	27
Autorsuse kinnitus	27
Kasutatud kirjandus	28
Lisa 1. Intervjuu kava	
Lisa 2. Ala- ja peakategooriate jagunemine	

Sissejuhatus

Muinasjutt on õnneliku lõpuga jutustus mingi tegelase ebaõnnest, ringirändamisest, võitlusest ning tema aktsepteerimisest (Zehetner, 2013). Muinasjutud on tänapäeval eelkõige leitavad lastekirjanduses (Järv, 2005). Kui lastekirjandus üldisemalt aitab lastel mõtestada inimeseks olemise mõistet ning maailma nende ümber, siis muinasjutt on žanr, mis pakub lastele võimalusi arendada oskust vastu võtta ja lahendada lastekirjanduses esitatud olulisi sõnumeid (VisikoKnox-Johnson, 2016).

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011) näeb ette, et valdkonna *Keel ja kõne* õppe- ja kasvatustegevus hõlmab endas kõnearendust ning lastekirjanduse käsitlemist, sealhulgas tekstide jutustamist ja kuulamist. Õppe- ja kasvatustegevuste kavandamine ja korraldamine näeb ette dramatiseerimise, ettelugemise ja ümberjutustamise kaudu laste suunamist kirjandust mõistma ja hindama. Oluliseks peetakse lapse kõne arengu toetamist kõikides tegevustes. Hallapi ja Padriku (2008) järgi õpib laps kõne abil suunama ja reguleerima teiste käitumist ja tegevust, looma suhteid ja neid hoidma.

Kui muinasjutt on valitud lastele kasvatuslike aspektide õpetamise eesmärgil, siis on oluline, et õpetaja teab, milleks ta seda lugu lastele räägib, kuidas see lapsi kõnetab ning kuidas on lugu seotud laste emotsionaalse kogemuse ning arenguliste väljakutsetega (Hohr, 2000). Arvestada tuleks, et muinasjuttude tähtsaimaks ülesandeks ei ole õpetada maailmas õigesti käituma, vaid tänu nende ebarealistlikule olemusele on muinasjuttude eesmärk anda teada just nimelt nendest sisemistest probleemidest, millega inimene silmitsi seisab (Bettleheim, 2007). Varasemad uuringud on näidanud, et lasteraamatuid kasutatakse koolieelsete lasteasutuste õppetegevustes mänguuskuste, tunnetus- ja õpioskuste ning sotsiaalsete- ja enesekohaste oskuste arendamiseks (Kurik, 2012; Lääts, 2014). On tehtud ka uurimusi muinasjuttude kasutamisest seoses koolieelikute arenguga (Moora, 2017; Vreiman, 2016; Kurik, 2012). Laiemas määraluses kasutatakse mõistet „koolieelik“ 3-7aastaste laste puhul, kuid kitsamas tähenduses 6-7aastaste laste puhul ehk need on lapsed, kes valmistuvad kooli minekuks (Erelt et al., 2014). Käesoleva töö autorile teadaolevalt ei ole uuritud muinasjuttude mõju 3-4aastaste laste keelelisele arengule.

3-4aastaste laste sõnavara on kiiresti kasvav (Kivi & Sarapuu, 2005). Oluliseks peetakse lapse kõne arendamist kõikides valdkondades. „Kõne abil õpib laps suunama ja reguleerima teiste käitumist ja tegevust, looma suhteid ja neid hoidma“ (Hallap & Padrik, 2008, lk 15). Kuna lapsed õpivad rääkima täiskasvanut jäljendades, on muinasjuttude

jutustamine lastele igati tõhus vahend selleks, et areneks lapse kujutlusvõime, kuulamisoskus ning mõtlemine, sealhulgas ka kõne (Puidet, 2008).

Uuringud on näidanud, et õpetajad suhtuvad muinasjuttude kasutamisse pigem tagasihoidlikult või kasutavad muinasjutte vaid kindlateleesmärkidel. (Moora, 2017; Vreimann, 2016). 3-4aasta vanuste laste kohta konkreetsel teemal vähe uurimusi. Kuna 3-4aastane laps omandab sõnavarakiire tempoga (Kivi & Sarapuu, 2005), leiab töö autor, et on oluline uurida õpetajate tähelepanekuid muinasjuttude kasutamisest 3-4 aastaste lastega kõnearenduslikul eesmärgil. Lähtuvalt eeltoodust on bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada Tartu linna lasteaiasõpetajate hinnangud muinasjuttude kasutamise võimalustele 3-4aastaste laste kõnearenduses.

Muinasjutu tähtsus lapse kõne arengus

Dickinson ja Tabors, 1991 (viidatud Research Foundation..., 2010) on välja toonud, et lapsed, kellel on tihedam kokkupuude raamatutega, omavad tulevikus paremat sõnavara ja õpivad paremini lugema kui lapsed, kellel on raamatutega vähe kokkupuudet.

Lastekirjandusel on oluline mõju lapse keelelisele arengule, kuna juttude lugemine mitte ainult ei suurenda lugemisoskust, vaid ka kuulamis- ja kõnelemisoskust (Isbell, Sobol, Lindauer, & Loweance, 2004). Laps puutub muinasjuttudega kokku juba enne seda, kui ta ise sõnu lugema hakkab. Selles faasis vajavad lapsed täiskasvanu vahendamist (ettelugemine, jutustamine, piltmaterjali kasutamine jms), sest neil puudub lugemisoskus sellisel tasemel, mis võimaldaks neil iseseisvalt teost või lugu nautida (Müürsepp, 2003). Keelelise arengu seisukohast algabki muinasjuttude tähtis roll varajasest lapsevanemate kommunikatsioonist lastega, täiskasvanute poolt varajasest lugude lugemisest lastele, kujutlustest ning sümboolsest mängust, ilma kõrvalise abita jutustamisest ja vestlusest (Umek, Fekonja, Kranjc, & Musek, 2003). Vastastikune suhtlus, mis põhineb muinasjuttude jutustamisel, võimaldab lastel kasutada loovust ning arendada oma kuulamis- ja keeleoskust (Tallant, 1992). Selline lugude põhjal ühine jutustamine pakub lapsele võimalust laiendada oma lauseid ja kasutada analoogia alusel keerukamaid lausemalle (Hallap & Padrik, 2008).

Lapse kõne arendamisel on muinasjuttude kasutamine suurepäraseks vahendiks (Tallant, 1992). Lugude jutustamine aitab lastel tekste meelde jätta ning neid mõista, samas õpetab lapsi ka dialoogis osalema, mille tulemusena õpib laps iseennast mõistetakse tegema. Uurimused on näidanud, et õpetajad kasutavad muinasjutte arutlemise ja oma seisukohtade väljendamise õpetamiseks ning ümberjutustamise õpetamiseks (Ehasalu, 2015; Kurik, 2012;

Lääts, 2014). Muinasjuttude ümberjutustamisel on täiskasvanu rolliks last suunata ja toetada. Muinasjuttude jutustamine aitab lapsel tuvastada keelemustreid ning pakub võimalusi kirjeldada oma tundeid, mida neil on raske sõnastada (Tallant, 1992). Lugude ümberjutustamine aitab arendada lapse jutustamisoskust (Kurik, 2012). Ühe võimalusena jutustamisoskuse arendamisel saab õpetaja pakkuda lapsele võimalust ise lugu kaasa rääkida (Ehasalu, 2015).

Muinasjuturaamatute puhul peavad õpetajad oluliseks raamatutes esinevaid illustratsioone, kuna need arendavad lapse sõnavara. Muinasjutus esinevad niilapsele juba tuttavad sõnad kui ka veel tundmatud sõnad on abiks sõnavara laiendamisel ning tänu piltidele, mille abil saab teksti mõistmist toetada, ei ole tekstis esinevad võõrad sõnad oluliseks arusaamise määrajaks (Ehasalu, 2015). Samuti võimaldab teksti põhjal suunavate küsimuste esitamine lapsele õppida uusi sõnu ning kasutada neid kontekstipäraselt (Mere, 2014). Lapse arengust sõltub, kui palju uusi sõnu ta muinasjutus märkab ja nende tähendusi mõistab (Karlep, 2003). Õpetaja peaks küsima ka laste arvamust sõna tähenduse kohta, millele vastus võib olla sõltuv lapse kogemustest ja mälust (Kivi & Sarapuu, 2005). Muinasjuttudel on lihtne ülesehitus ning struktuur, mis aitab lapsel teksti paremini mõista ja ise lühikesi jutukehi luua. Muinasjuttude lihtsad tekstid on põhialuseks lapse tulevasele lugemisoskuse edukusele (Research Foundation..., 2010).

Uuringus, mis viidi läbi Sloveenia nelja- kuni viieaastaste lastega, uuriti lasteaiaõpetajate korrapärase ja planeeritud muinasjuttude jutustamise mõju laste keelelisele arengule. Uuringust selgus, et lastele lugude jutustamine mõjutab laste keelelist arengut positiivselt (Umek et al., 2003).

Muinasjutu olemus

Muinasjutu mõiste ja liigitus.

Muinasjutt on fantaasiale tuginedes loodud õpetliku sisuga lugu (Bottigheimer, 2009; Krusten, et al., 2006). Muinasjututekstid edendavad õigusemõistmist vähetõotavalt väikese, vaese või allasurunud peategelase suhtes (Bacchilega, 2013). Olulisimal kohal muinasjuttude puhul on nende õnnelik lõpp (Bottigheimer, 2012).

Muinasjutte on pidevalt tekkinud ja kadunud, mõnda muinasjuttu on järjepidevalt uuendatud, teinekord nii palju, et kohas, kus mingi lugu on tekkinud, on sealt sootuks kadunud, kuid mujal veel mingil viisil säilinud. Need jutud on tüüpilisimad

rahvaluuleteosteist, mille juures kõige olulisem on nende õnnelik lõpp (Bottigheimer, 2012). Muinasjutt on nii lapsele kui ka täiskasvanule endale rikastav ning rahuldust pakkuv. Muinasjutt on abiks lapse kui isiksuse kujunemisele võimaldades lapsel leida tähenduse inimeste sisemistele probleemidele, otsida lahendusi ebameeldivatele olukordadele ning mõista omaenda rolli ümbritsevas ühiskonnas. Sedapõhjusel, et muinasjutud panevad last sügavuti tunnetama oma psühholoogilist ja emotsionaalset olemust, mis võimaldab tal alateadlikult mõista inimese sisemisi pingeid, millega ta suureks saades silmitsi seisab (Bettleheim, 2007).

Muinasjutte on liigitatud rahva- ja kunstmuinasjuttudeks (Järv, 2005; Krusten, et al., 2006). Rahvamuinasjuttude üheks tunnuseks on anonüümsus, mis tähendab, et sellistel lugudel puudub kindel autor ning samuti on need lood, mis levivad suulisel teel (Krusten et al., 2006). Kunstmuinasjuttudel aga on kindel autor ning need jutud põhinevad autori enda fantaasial või folkloorsel ainekul (Krusten et al., 2006; Org, 2017). Tegelaste ja sündmuste alusel saab muinasjutte liigitada looma-, ime-, legendilaadseteks ja novellilaadseteks muinasjuttudeks (Krusten et al., 2006).

Imemuinasjuttude põhisisuks on mõne probleemi tekkimine ja selle lahendamine, ülesandeks on seatud lapse fantaasia ning loovuse arendamine (Järv, 2005; Mürsepp, 2003). Imemuinasjuttudes esinev fantaasia on loodud küll tegelikkusest, sisaldades endas reaalse elu elemente ja ainekku, kuid tihti ulatub nende lugude fantaasia reaalsuse piiridest välja (Laugaste, 1986). Imemuinasjutud on näiteks „Tuhkatriinu“ ja „Saabastega kass“.

Loomamuinasjutud ei ole tegelikult lood ainult loomadest, vaid sageli sellest, kuidas loomad tahavad saada inimesteks. Loomtegelastel on jutustustes tavaliselt mõni inimlik omadus, näiteks nad oskavad rääkida, võivad olla inimesele abiks või inimesega vaenujalal, samuti ka abistada tänulikkuse eest (Laugaste, 1986). Nende lugude üheks ülesandeks on lastele tõestada, et ükski inimene ei ole üdini hea või halb, vaid inimestes esineb mõlemat omadust (Bettleheim, 2007).

Muinasjuttude sündmustik ja tegelased.

Muinasjuttude põhisüžeeks on raskuste ületamine kas vastase võitmise või ülesande lahendamisena. Põhiskeemi lähtepunktiks on kas puudus ja hädaseisund, tahe mingi ülesande täitmiseks või lihtsalt soov seigelda. Muinaslugudes on käsitletud kõik põhilised inimlikud käitumisviisid, näiteks ülesannete andmine ning nende lahendamine, võitlus, röövimine ja päästmine, abiellumine jne (Tedre, 1998). Muinasjuttude probleemiseade ja lahendused

kätkevad endas teooriat, kus headus võidab, kuritegu ning igasugune õelus leiavad karistuse. Mida erinevamad on tegelased, seda suuremad on tavaliselt ka nende vahelised probleemid ja konfliktid ning ka lõpplahendus on emotsionaalselt tugevama mõjuga (Laugaste, 1986).

Olenemata asjaolust, et muinasjutud põhinevad fantaasial, võib nendest lugudest siiski leida ka palju realistlikku. Näiteks imemuinasjuttudes on tihtipeale peategelaseks abiellumiseas noormees või tütarlaps, kelle ees seisvatele probleemidele lugu lahendust pakub (Järv, 2005). Euroopa muinasjuttude tüüpilisteks tegelasteks on vaene, vapper ja leidlik kangelane või kangelanna, kes pärast mitmeid ohtlikke katsetusi saavad jõukaks ning heale elule. Muinasjutu karakterid aitavad lapsel tajumatult õppida eluks vajalikke teadmisi (Andersone, 2009). Muinasjutud edastavad lapsele sõnumi, et iga eluraskusega tuleb võidelda ning nendest ei ole pääsu, sest see on inimelu lahutamatu osa (Bettleheim, 2007).

Tegelased muinasjutus on rohkem tüüpilised kui ainulaadsed. Nad on selgelt välja toodud ning kirjeldatud on vaid olulist, igasugused kõrvalised detailid on eemaldatud. Lugudes esinevad nii head kui halvad tegelased (Bettleheim, 2007). Muinasjututegelasi võib jaotada kolme rühma: kangelane, tema vastane või vastased ja kõrvaltegelased. Kõrvaltegelasteks võivad olla näiteks nõuandjad ja abistajad, ülesande andjad, mõni võidetud tegelane jne. Tegelaste roll võib pidevalt muutuda, nii võivad näiteks karakterid vahelduvalt esineda kord suurena ja väiksena, kord inetu ja ilusana või teinekord koleda ussina (Tedre, 1998). Tegelased ja sündmused muinasjuttudes isikustavad ja illustreerivad sisemisi konflikte ning muinasjutud ise annavad nõu, mismoodi võiks neid konflikte lahendada (Bettleheim, 2007).

Muinasjuttude kasutamine õppetegevustes

Muinasjutte saab kasutada õppetegevustes paljudel viisidel. Lisaks ainult nende jutustamisele ja lugude üle arutlemisele saab pakkuda lastele võimalust muinasjuturaamatuid iseseisvalt uurida, lasta neil ise uurida raamatus olevaid pilte, etendada näidendit käpik- või näpunukkudega (Hallap & Padrik, 2008). Samuti võiks õpetaja lasta lapsel endal juttu alustada või lõpetada; enne loo jutustamist lasta lapsel arvata, millest võiks juttu tulla jne (Hallap & Padrik, 2008). Õpetaja on see, kes julgustab last avatult kaasa rääkima, küsima küsimusi, ühendama uued ideed ja saadud informatsioon eelnevate teadmiste ja kogemustega (Research Foundation..., 2010). Teksti jutustamine tuleb muuta lastele põnevaks (Bettleheim, 2007).

Haljak (2011) uuris oma magistritöös dramatiseeringute kasutamist koolieelse lasteasutuse õppetegevustes. Erinevad dramatiseeringu vormid saavad alguse mõnest loost. Haljak (2011) tõi oma töös välja, et lasteaiaelaste laste mõtlemine on tavaliselt seotud muinasjuttudega, kus esineb fantaasiamaailm. Dramatiseering on sealjuures oluline aspektist, kus muinasjuttudes esinevaid situatsioone saab laps toetudes oma kujutlusvõimele läbi mängida ning tänu sellele õpib ta jõudma selgusele, mis on tõeline ning mis kujuteldav.

Liivoja (2016) bakalaureusetööst selgus, et muinasjutte kasutatakse õppetöös lastele ideede edasiandmiseks, kuidas elus paremini toime tulla, ohutult kasvada ning probleeme lahendada. Samuti aitab muinasjuttude kasutamine tekitada lastes huvi hiljem ka iseseisvaks raamatute lugemiseks.

Nooremate laste puhul on oluline kasutada näitlikke vahendeid, mis toetaksid tekstist arusaamist (pildid, nukud, heli vms). Teksti muutmine lastele põnevaks tähendab seda, et õpetaja peaks oma kõne tempot jutustamise käigus muutma, samuti hääle tugevust ja kõrgust ning tooma loosse sisse pause, hüüatusi või isegi laulmist (Hallap & Padrik, 2008). Selleks, et mõista teksti, peab aru saama selle mõttest. Eelduseks on, et laps saaks aru teksti sisust ehk verbaliseeritud teabeüksusest (Karlep, 2003). Siin saab lapsele olla abiks õpetaja, kes valib vastavalt lapse arengule jutustamiseks tekste, olgu see siis vastavalt teemale laste endi soovil valitud tekst või õpetaja enda poolt valitud. Ainult teksti sisu mõistmine ja sellele tähenduse andmine võimaldab lapsel loetut nautida, teistega loetust rääkida või seda tõlgendada (Lerkkanen, 2007).

3-4aastaste laste kõne arendamine

Kõnearenduse mõiste.

Kõnearenduseks nimetatakse laste kõne ja kõnelise suhtlemise sihipärast arendamist (Hallap & Padrik, 2008). Karlep (2003) toob välja kõnearenduse kolm tasandit:

- 1) baastasand, mille eesmärgiks on sõnavara ja lausemallide ehk keeleüksuste valdamise laiendamine ning ka kõneloome arendamine;
- 2) osaoskuste tasand, mille eesmärgiks on ükshaaval õpetada või harjutada oskuseid, mida laps vajab suhtlemisülesannete lahendamisel ning osaoskused omakorda sõltuvad sellest, milline on kõne (suuline või kirjalik) ning sellest, kellega laps parajasti suhtluses on;

- 3) kõnetegevuse tasand, mille eesmärgiks on arendada lapse kõnet nii, et ta oskaks ennast vastavalt vajadusele ning sõltuvalt tegevusest väljendada.

Koolieelse lasteasutuse õppekava (2011) näeb ette, et õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ning korraldamisel on kõnearendus kui lähtepunkt lapse kõne ja suhtlemise sihipärasel arendamisel, kus ennekõike õpetatakse lapsele uute sõnade, sõnavormide ja lausemallide kasutamist suhtlemisel, teadmiste omandamisel ning oma tegevuse kavandamisel.

3-4aastaste laste kõne areng.

Vanuses 3-4 aastat oskab laps oma kõnet erinevatel eesmärkidel ja viisil edukalt kasutada (vt Koolieelse lasteasutuse..., 2008; Hallap & Padrik, 2009). 3-4 aasta vanune laps on oma emakeele suurel määral omandanud ning tal on üsna suur sõnavara (Tulviste, 2008). Laps suudab osaleda vestlustes ja oma kogemustest lühidalt rääkida. Kõne kasutamine erineval eesmärgil või viisil avaldub näiteks lapse mängus või rollimängus, kus laps annab karakterile hääle ja vastava stiili. Antud vanusele on iseloomulik fantaasia kasutamine (Hallap & Padrik, 2008). Kolmanda eluaasta lõpuks on lapse keeleoskus tasemel, kus ta ei vaja kõne mõistmiseks toetavaid vihjeid.

Kolmeaastane laps osaleb lühemas dialoogis, vajaduse korral vastab rohkem kui ühe lausungiga, mõistab oma kogemuse ja tegevusega seonduvat teksti (Hallap & Padrik, 2009). Samuti räägib ta ka asjadest, mida samal ajal seal ei pruugi ollagi (Tulviste, 2008). Ilmselt on tegemist fantaasiaga, mis võimaldab lapsel rääkida asjadest, mida parasjagu nähagi ei ole. Hallap ja Padrik (2009) kirjeldavad, et 3-4aastane laps mõistab ja kasutab 3-5sõnalisi lihtlauseid. Laps kasutab oma kõnes nimisõnu, mis väljendavad tema kõnes tajutavaid objekte ja nähtusi ning tegusõnu kirjeldamaks tegevusi, millega laps ise on kokku puutunud. Suhtlemisel eelistab kolmeaastane eakaaslasele täiskasvanut (Hallap & Padrik, 2008).

Laps vaatab nii üksi kui täiskasvanuga koos pildiraamatuid, kuulab jõukohaseid etteloeatud tekste ning eristab kuulmise järgi tuttavaid sõnu, mis häälikuliselt üksteisega sarnanevad (Hallap & Padrik, 2009). Kärtner jt (2006) tõid välja, et 3-4aastane laps jälgib teksti, milles esinevad kordused ning on seotud mõne lapsele tuttava olukorraga. Õpetaja ülesandeks on teksti näitlikustada piltide või liigutustega, kuna pildid abistavad last teksti sisu mõistmisel. Muinasjutu teksti pikkuseks võiks olla umbes kümme rida, pikemaid jutte sobib antud vanuses lastele lugeda osade kaupa, mis aga eeldab igal korral eelmise osa meeldetuletamist. Jutustamisoskuse arendamist on eelnevalt uurinud Vreimann (2016). Kuigi

tema uurimuses osalesidseks 5-6aastased lapsed, leidista, et muinasjuttude ettelugemisel lastele on positiivne mõju nende jutustamisoskusele.

Kolmeaastane kasutab tajutavaid objekte ning nähtusi väljendavaid nimisõnu, kasutab tegevuste, millega ta ise on kokku puutunud, kirjeldamiseks tegusõnu (Hallap & Padrik, 2009). Lapse sõnavara toetab teda vabas suhtluses igapäevasisituatsioonides, samuti on aktiivne osaleja lühikestes dialoogides ning on suuteline olema ka ise dialoogide algatajaks (Hallap & Padrik, 2008). Nelja-aastane laps kasutab oma kõnes nii üld- kui ka liiginimetusi, oskab kasutada mõningaid liitsõnu ning matkib lugemist (Hallap & Padrik, 2009). Laps on aktiivne osaleja pikemates dialoogides ning vajadusel kordab või täpsustab oma mõtet, et end teistele mõistetavaks teha. Selles vanuses laps on kuulnud mitmesuguseid muinasjutte ning täiendab või parandab täiskasvanut lugude jutustamisel. Lapse isiklikud kogemused ning pildiline tugi on teksti mõistmiseks olulisel kohal (Hallap & Padrik, 2008). Selles vanuses tuleb tegeleda sõnavaralise tööga, mille harjutamine suunab lapsi kasutama omandatud sõnu õiges kontekstis (Kivi & Sarapuu, 2005).

Tegevused laste kõne arendamiseks.

Juba 3-4aastane laps armastab kuulata ja jutustada muinasjutte (Tankler, 2000). Lastele muinasjuttude ettelugemine ja jutustamine on osa keeleõppest (Kärtner et., al 2006). Selles vanuses lastele sobivad lood, mis on paljude korduste ja lihtsate sõnadega (Gustavson, 2004). Muinasjutud ei paku lastele mitte üksnes võimalust arendada oma sõnavara, vaid ka kasvatada läbi muinasjuttude elamuste hulka. Lapsed mängivad üha uuesti jutustatud muinasjutte läbi ning seetõttu oskavad nad ennast ka sõnaliselt mitmekülgsemalt väljendada (Kügelgen, 1994).

Moora (2017) uuris oma bakalaureusetöös muinasjuttude kasutamist koolieelikutega läbiviidavates õppetegevustes Valga lasteaedade näitel. Tema tööst selgus, et õpetajad kasutavad laste kõne arendamiseks muinasjuttude kuulamist ning nende üle arutlemist. Muinasjutud aitavad lastel suurendada sõnavara, saada aimu lauseehitusest ning olulisel kohal on ka kordused, mis aitavad meelde jätta sõnu ning fraase (Moora, 2017).

Muinasjututekstidel on lapse kõnearendusele väga oluline tähendus. Lasteraamatutes esinevad piltlikud väljendid ja kõnekujundid, palju kordusi, ka salasõnad muudavad lapsele etteloeu kuulamise huvitavaks (Müürsepp, 2003). Kuulates muinasjutte, puutuvad lapsed kokku eri tüüpi lausetega ning saavad teada ka uute sõnade tähendusi (Hallap & Padrik, 2008). Kirjakeelne tekst pakub lastele võimalust rikastada oma suulist eneseväljendust

(Hallap & Padrik, 2008). Rööpman (2016) märkis oma bakalaureusetöös, et laste sõnavara arendamiseks kasutavad õpetajad üldistumänge, mis ühtlasi soodustavad ka laste arutlemisuskust ning rühmitamismänge sünonüümide ja antonüümide kinnistamiseks.

On erinevaid õppetegevusi: vaatlused, vestlused, mängud, praktilised tegevused, arutelud, loendamine ja dramatiseeringud (Laasik, Liivik, Täht, & Varava, 2008). Kivi ja Sarapuu (2005) töid välja, et kõnearendustegevusena on heaks võimaluseks kasutada vestlust, mis saab alguse küsimustest ning neile vastuste andmisest. Vestlus aitab lapsel õppida ja harjutada oma mõtteid sõnaliselt väljendama. Samuti on lapsed väga huvitatud täiskasvanute jutustatud lugude kuulamisest. Õpetaja ettekantud lugu annab lastele aimu õigest kirjakeelest. Lisaks on üheks jutustamise vormiks ümberjutustamine, mis aitab lapsel teksti oma sõnadega edastada (Kivi & Sarapuu, 2005).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Muinasjuttude rääkimine peredes on olnud pikaajaline traditsioon ning muinasjutud on alati olnud integreeritud osa laste igapäevaelus (Tsitsani, 2012). Varasemad uuringud (Umek et al., 2003; Liivoja, 2016; Haljak, 2011) näitavad, et muinasjutud on lapse keelelist arengut mõjutavaks teguriks. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangud muinasjuttude kasutamise võimalustele 3-4aastaste laste kõnearenduses. Sellest lähtuvalt sõnastati bakalaureusetööle kolm uurimisküsimust:

- 1) Milline on õpetajate hinnangul muinasjuttude roll 3-4aastaste laste kõnearenduses?
- 2) Millistele 3-4aastaste laste kõne arengu külgedele pööravad õpetajad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega?
- 3) Milliste tegevuste abil seovad õpetajad muinasjutud 3-4aastaste laste kõnearendusega?

Metoodika

Valim

Käesolevas kvalitatiivses uurimuses kasutati eesmärgipärast valimit, mille alusel valib uurimuses osalejad uurija, lähtudes oma teadmistest ja kogemustest antud sihtgrupi kohta (Õunapuu, 2014). Peamine valiku tunnus oli see, et uurimuses osaleksid õpetajad, kes tegelevad oma lasteaiatöös muinasjuttudega igapäevaselt või vähemalt kolmel korral nädalas.

Vastavalt töö eesmärgile moodustasid valimi õpetajad, kes on 3-4 aasta vanuste laste rühma õpetajad või on seda varasemalt olnud. Intervjueeritavate vanus ulatus 26 aastast kuni 53 aastani. Õpetajate keskmine vanus oli 38,2 aastat. Uuringus osales kuus lasteaiasõpetajat kolmest erinevast Tartu linna lasteaiast. Neli uuringus osalenud õpetajat olid uurijale tuttavad, kaks õpetajat valiti uurimuses osalenud uurijale tuttavate õpetajate kaudu. Intervjueeritavate taustaandmed on välja toodud tabelis 1. Konfidentsiaalsuse tagamiseks on osalenute nimed esitatud tabelis pseudonüümidena, et vältida isikute seostamist uurimuse tulemustega ning uurimuses osalenud lasteagedadega.

Tabel 1. Intervjueeritavate taustaandmed

Pseudonüümid	Õpetaja vanus	Õpetaja töökogemus	Laste vanus rühmas hetkel
Pille	26	1 aasta 3 kuud	2-7
Karin	27	5 aastat	3-7
Mari	32	6 aastat	2-7
Sirje	35	10 aastat	3-4
Esta	53	29 aastat	2-7
Kärt	56	36 aastat	4-5

Andmete kogumine

Uuringu läbiviimiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, kus küsimuste esitamise järjekorra valib uurija ise ning iga järgneva esitatava küsimuse valik sõltub eelneva küsimuse vastusest. Intervjueerija saab vajadusel küsimusi juurde lisada või sarnase mõttega küsimused ära jätta, vajadusel muuta sõnastust ((Hirsijärvi et al., 2005; Õunapuu, 2014).

Intervjuude läbiviimisel kasutati intervjuu kava (lisa 1). Intervjuu küsimustik koostati tuginedes koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2011) ning teooriale (Bettleheim, 2007; Hallap & Padrik, 2008; Karlep, 2003). Intervjuu kava jagunes neljaks osaks. Esimeses osas olid sissejuhatavad küsimused, mis häälestasid intervjueeritavad järgevale protsessile. Teises osas sooviti küsimustega teada saada õpetajate hinnangud muinasjuttude tähtsusele 3-4aastaste laste kõnearenduses. Kolmanda osa küsimused moodustati lähtuvalt käesoleva töö teisest uurimisküsimusest ning selle osaga sooviti teada saada, millistele 3-4aastaste laste kõnearenduslikele külgedele pööravad õpetajad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega. Neljanda osa küsimuste eesmärgiks oli teada saada, milliste tegevuste abil seovad õpetajad muinasjutud 3-4 aastaste laste kõnearendusega.

Uurimuse usaldusväärsusetõstmiseks viidi eelnevalt läbi prooviintervjuu, et jõuda järeldusele, kas uurimisküsimused on sobivad ning milliseid muudatusi/ümbersõnastusi küsimustes on vaja teha, et jõuda vastustes selleni, mida on vaja teada saada. Prooviintervjuus osalenud õpetaja oli olnud 3-4 aastaste laste rühmaõpetaja. Peale prooviintervjuu läbiviimist selgus, et küsimusi on vaja korrigeerida. K ohendati küsimuste sõnastust ning eemaldati küsimusi, mis sarnanesid oluliselt mõne teise küsimusega. Algselt ei olnud plaanitud prooviintervjuus osalenud õpetaja vastuseid uurimusse kaasata, kuid asjaolul, et põhiintervjuudeks valitud kuuest õpetajast üks langes välja, otsustati ka prooviintervjuus osalenud õpetaja vastused uurimusse tuua. Eelnevalt anti talle ka muudatusest teada ning saadi nõusolek intervjuueeritava vastuste kaasamiseks käesolevasse töösse. Kuna prooviintervjuus osalenud õpetaja vastused olid asjakohased ning ammendavad, samuti rääkis ta ise palju juurde, siis temaga intervjuud uuesti läbi ei viidud.

Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 03.04 – 10.04.2018. Kõigi uuringus osalenutega lepidi eelnevalt kokku aeg ja koht intervjuude läbiviimiseks. Samuti teavitati intervjuueeritavaid umbkaudsest ajast, mis võib intervjuudele kuluda. Kõikide intervjuueeritavatega suheldi elektroonsete kirjade kaudu. Intervjuude läbiviimiseks sobiva aja leidmisel arvestas intervjuueeriya vastajate ettepanekutega intervjuu toimumise kuupäeva ning kellaaja suhtes. Intervjuud viidi läbi lasteaia rühmaruumis või intervjuueeritava poolt valitud ruumis.

Enne intervjuu läbiviimist selgitati intervjuueeritavatele, mis põhjusel nad valiti intervjuus osalema ning tutvustati, milleks intervjuu andmeid kasutatakse. Vastajatele pakuti võimalust vahetult enne intervjuu algust tutvuda küsimustikuga. Ükski intervjuueeritav seda ei soovinud. Läbiviidud intervjuud kestsid 10-20 minutit. Intervjuude salvestamiseks kasutati mobiiltelefoni rakendust Helisalvesti.

Intervjuudele vahetust tagasisidest selgus, et ühte õpetajat siiski häiris asjaolu, et vestlust salvestatakse diktofoniga, olenemata tema nõusolekust, mistõttu selle õpetaja vastused olid veidi ebalevad või vajas vastamiseks rohkem aega. Kohati tuli lindistamiseks teha paus. Üks õpetaja ei osanud mõnele küsimusele kohe konkreetset vastust anda, mistõttu tema vastus oli „Ei tea“ või „Ei oska sellele nii täpselt vastata“ ning pärast ka andis teada, et võib-olla eelnev küsimustega tutvumine oleks võimaldanud anda paremaid vastuseid.

Intervjuud transkribeeriti käsitsi programmis Microsoft Word. Töö autor kuulas uuesti läbi intervjuud, kasutades selleks programmi Windows Media Player ning vajadusel parandas või täiendas intervjuusid. Andmete analüüsimisel kasutati programme QCMap ning Microsoft Exel.

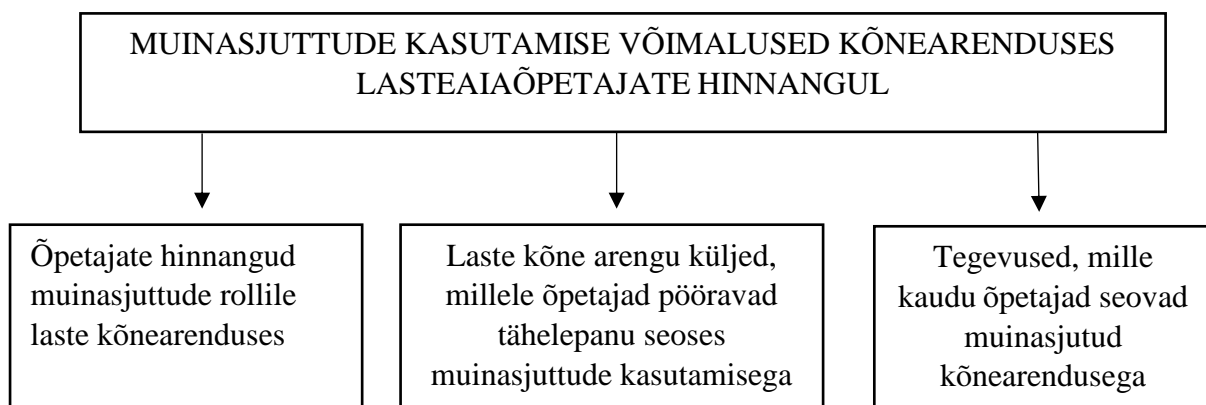
Andmeanalüüs

Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab liikuda üksikasjalikumatest vastustest üldisema suunas (Hirsjärvi et al., 2005; Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Andmete analüüsi alustati intervjuude transkribeerimisega, mis tähendab intervjuude sõna-sõnalist ümberkirjutamist (Laherand, 2008). Transkriptsioonide kirjanekul kasutati programmi Microsoft Word ja helifailide kuulamiseks arvutiprogrammi Windows Media Player. Intervjuude helifaile kuulati mitu korda uuesti ning paralleelselt vaadati üle transkriptsioonid, et kõik oleks kirjas täpselt nii, nagu intervjuueeritavad vastasid.

Järgnevas etapis salvestati tekstitöötlusprogrammis transkribeeritud tekst formaati *.txt* ning viidi üle kvalitatiivse sisuanalüüsi keskkonda *QCAmap*. Uurimisküsimustest lähtuvalt moodustati kolm kodeerimisrühma: milline on õpetajate hinnangul muinasjuttude roll 3-4aastaste laste kõnearenduses; millistele 3-4aastaste laste kõne arengu külgedele pööravad õpetajad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega; milliste tegevuste abil seovad õpetajad muinasjutud 3-4aastaste laste kõnearendusega. Järgnevalt tegeleti avatud kodeerimisega ehk koodide lisamisega uurija jaoks tekstis olulistele tekstilõikudele, üksikutele sõnadele või lausetele (Kalmus, Masso, & Linno, 2015; Laherand, 2008).

Käesoleva töö usaldusväärsuse tõstmiseks kodeeris töö autor transkriptsioone kahel korral selleks, et leida kinnitust, kas tulemused on mõlema kodeerimise korral samasugused (Hirsjärvi et al., 2005). Kodeerimise ja korduskodeerimise vahele jäi kaks nädalat. Lisaks kasutati töös kaaskodeerijat, kes kodeeris kuuest intervjuust ühe ning leidis lisaks töö autori loodud koodidele veel mõned uued koodid.. Kuna need olid sobivad, lisas töö autor need juba oma loodud koodidele ja sai kasutada ka ülejäänud intervjuude kodeerimisel. Kui kõik kogutud andmed olid kodeeritud, hakati moodustama alakategooriaid, milliseid moodustusi kokku 19. Järgnevalt moodustati lähtuvalt uurimisküsimustest kolm peakategooriat (joonis 1). Ala- ja peakategooriate moodustumine on välja toodud lisas 2.

Joonis 1. Peakategooriate moodustumine

Tulemused

Käesoleva töö tulemused esitatakse peakategooriate kaupa. Lisaks tuuakse välja moodustatud alakategooriad. Tulemuste selgemaks esiletoomiseks kasutatakse näidetena intervjuudes õpetajate antud vastuseid, mida on . sisu arusaadavamaks muutmise eesmärgil keeleliselt toimetatud.

Muinasjuttude roll laste kõnearenduses õpetajate hinnangul

Esimeseks peakategooriaks moodustus *muinasjuttude roll laste kõnearenduses õpetajate hinnangul*, mille alla kujunes seitse alakategooriat: *tähtis roll; väike roll; tekstiloometoetamine; kuulamisoskuse arendamine; sõnavaraga seonduv; kasvatuslik eesmärk ning mõni muu roll*.

Kuuest õpetajast viis tõid välja, et muinasjuttudel on kõnearenduses oluline roll. Üks õpetaja ütles, et kõnearenduslikust küljest on muinasjutud väheolulised.

Ma ei ütleks, et kõnearenduse seisukohalt muinasjuttudel nagu nii suur roll on. 3-4aastaste laste puhul pigem mitte. Tema jaoks on see sisu mõistmine kui selline praegu olulisem. Nii palju seda kõnet saab arendada, et laps oskaks vastata täpselt sellele küsimusele, mis sa talle esitad. (Sirje)

Õpetajad selgitasid, et muinasjuttudel on lihtne tekst, mis muudab lapsele loo mõistmise lihtsamaks ja arusaadavamaks. Lisaks toodi välja, et muinasjutud on abiks sõnavara arendamisel ning parandavad eneseväljendusoskust.

Muinasjuttudel on lapse kõne arengule väga suur roll. Ma võiks öelda, et isegiesmane, väga oluline. Muinasjuttude kuulamine on ka selline rahustav tegevus ja kuigi laste sõnavara ei ole selles eas võib-olla veel nii aktiivne, siis muinasjuttudes olev sõnavara on tunduvalt suurem ja lapsed on suutelised siis ka raskematest muinasjuttudest ikkagi aru saama. (Kärt)

Oluliseks pidasid õpetajad ka asjaolu, et muinasjutud on üheks vahendiks laste mälu treeningul ning suurepäraseks võimaluseks arendada laste kuulamisoskust. Kuulamisoskuse alaliigina toodi esile tähelepanelik kuulamine.

Muinasjutul on tegelikult väga suur tähendus, kuna esiteks treenib muinasjutt laste mälu ja kujutlusvõimet ning samamoodi arendab see ka kuulamisoskust. (Pille)

Mõni õpetaja märkis, et muinasjutud arendavad lapse mõtlemisoskust ning lapsed jätavad juttudest mingisuguseid fraase meelde. Mõtlemisoskuse arendamiseks lasevad õpetajad ka lastel endil kuulnud lugu ümber jutustada täpselt nii nagu neile on meelde jäänud.

Muinasjutt ei ole selliseid otseseid vastuseid ja see paneb lapsed arutlema, etnäiteks mida ma eile kuulsin. Samuti jäävad lastele muinasjuttudest meeldemingisugused fraasid ning lapsed ootavad, et ma iga kord sama lugu jutustades kasutaksin neid samu väljendeid. (Mari)

Kuulamisoskuse arendamise seisukohalt toodi välja muinasjuttude pikkus ning eakohasus, et laste tähelepanu ei hajuks muinasjutu kuulamisest kõrvale. Räägiti, et ühe muinasjutu pikkuseks antud vanuses laste puhul ei tohiks olla rohkem kui 15 minutit. Nimetati muinasjutu kõrvale ka näitlikke vahendeid, näiteks pildid, mis aitavad laste tähelepanu lool hoida ning muinasjutust võib-olla paremini aru saada.

Sõimes me alustasime liisusalmide ja sõrmemängudega. Meie jaoks oli oluline, et luua nii-öelda põhi alla, et nad oskaksid koondada tähelepanu. Aga selge on see, et mida väiksem laps, seda lühem jutt. (Kärt)

Kõik õpetajad olid arvamusel, et muinasjuttudes on alati laste jaoks midagi õpetlikku. Muinasjutud aitavad lastel oma sisemise maailmaga toime tulla ning annavad mõista, et iga probleem leiab lahenduse. Kolm õpetajat kuuest vastanust nimetasid, et muinasjuttude põhjal saab õpetada lastele näiteks väärtuskasvatustlikke aspekte.

Muinasjuttudes on võib-olla ka mingisugused väärtuskasvatuse põhimõtted, mida saab lastele muinasjutu kaudu õpetada. (Kärt)

Kolm õpetajat lisasid, et muinasjuttudest saab laps omandada teadmisi. Üks vastanutest ütles, et vahel esineb muinasjuttudes selliseid väljendeid, mida lapsed varem kuulnud ei ole, mistõttu tuleb selgitada ütluste tähendusi. Siinkohal toodi näiteks ka loomamuinasjutud, millest on lastel võimalik elulisi teadmisi omandada. Näitena toodi härja muinasjutt, kuidas härg maja ehitas. Kolmas õpetaja rääkis, et muinasjutte kasutatakse mänguliselt, kuna selles vanuses lapsed omandavad suuremas osas teadmisi läbi mänguliste tegevuste. Lisaks nimetati ka loovuse arengu toetamist ning muinasjuttude üldist arendavat mõju.

Eelkõige on muinasjuttude kasutamine mänguline, sest laps omandab teadmisi ju mänguliselt. Ja kui sa võtad mingi muinasjutu, siis on seal tegevused omavahel väga lõimitud. Seal on nii kõnet, kui seal on võib-olla natukene võrdlemist ja arvutamist, loendamist, kordamist ning mälu treeningut. (Kärt)

Oluliseks pidasid õpetajad tekstilooimeoskuse arendamist muinasjuttude kaudu. Toodi välja sõnavaraline pool, arutlemisoskus, jutustamisoskus, väljendamisoskus ning lausemoodustamine. Lisaks nimetatika täislausete moodustamist, hea kõne ning keelekasutuse omandamist. Õpetajad selgitasid, et muinasjutud aitavad lastel toetada tekstiloomet, kui lapsed mõtlevad loole ise lõpu või räägivad kuulnud muinasjuttu ümber oma sõnadega. Samuti lastakse lastel ise lugu kaasa rääkida, tehes loole paus ning paludes lastel rääkida, mis edasi juhtus või sai.

Muinasjuttudel on kõnearenduses selline roll, et nad arendavad kuulamisoskust, annavad ette näited lause- ja sõnamoodustamisest. Samuti pakuvad erinevaid sünonüüme ühe sõna kohta ehk laiendab sõnavara. (Mari)

Uurides, milliseid muinasjutte eelistavad õpetajad kõnearenduslikul eesmärgil lastega käsitleda, selgus vastustest, et rohkem kasutatakse tuntumaid muinasjutte.

Muinasjutužanridest toodi välja ime- ning loomamuinasjutud. Üks õpetaja rääkis, et kasutab lastele jutustamiseks ka erinevate rahvaste jutte. Põhjusena, miks ta neid lastele jutustab tõi välja, et tema meelest on nendes lugudes õpetuslik moment osavamalt ning abstraktsemalt sisse põimitud kui tänapäeva muinasjuttudes. Imemuinasjuttudest toodi näitena välja „Lumivalgeke“, „Inetu pardipoeg“, „Vaeslaps ja talutütar“, „Okasroosike“, „Tuhkatriinu“.

Kõne arengu küljed, millele õpetajad pööravad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega

Teiseks peakategooriaks moodustus *kõne arengu küljed, millele õpetajad pööravad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega*. Konkreetse peakategooria alla moodustus kuus alakategooriat: *lausete korrektsus; tekstilooime toetamine; kirjeldamine; vestluses osalemine; eakohasus; ei ole jälgitud*.

Üks õpetajatest andis teada, et tema ei oska sellele küsimusele vastata, kuna ei ole jälgitud ega mõõtnud muinasjuttude rolli laste kõne arengule. Neli õpetajat märkisid, et nemad pööravad tähelepanu lausete korrektsele sõnastusele. Toodi esile, et muinasjuttudest on lastel võimalik õppida täislausete moodustamist, samuti ka lihtsalt sõnamoodustamist. Selgitusena täislausete moodustamise õpetamisele toodi, et lastel lastakse korrata mingisugust mõtet loost, mida õpetaja ütles. Lisaks kui lapsed ise mängivad mõnda muinasjuttu läbi, siis on märgatud neid kasutamas samu väljendeid, mida nad loos kuulsid. Lausete sõnastamisel palutakse lastel kasutada ka sünonüüme.

Kasutatakse selliseid variatsioone, sünonüüme sõnade puhul rohkem võib-olla. Muinasjuttude korduval jutustamisel lapsed ootavad, et ma kasutaksin iga kord neid samu väljendeid. (Mari)

Kuuest õpetajast viis ütlesid, et nemad pööravad tähelepanu tekstimõistmise oskusele. Märgiti, et kui mõni muinasjutt on oma teksti poolest väga pikk või selles muinasjutus esinevad pikad lõigud, siis muudetakse seda juttu vastavalt vajadusele lühemaks. Samuti ka siis, kui muinasjutt on antud vanuses lastele keeruline kuulata ja mõista, muudetakse veidi kas teksti ümber või asendatakse mõni sõna teisega. Üks õpetaja ütles, et käpiknuku etenduse korral on ette tulnud olukordi, kui mõnda muinasjutus olevat tegelast ei ole käpiknuku näol rühmas olemas. Sellistes olukordades nad vahetavad muinasjuttu jutustades mõne tegelase teisega.

Osades muinasjuttudes on, et mõni lõik on väga pikk ja kirjeldav. Kui on nii, et rühmas on erinevas vanuses lapsed, siis need suuremad lapsed veel kannatavad ära ja suudavad olla, aga väiksemate jaoks muutub väga raskeks kuulata. Siis tuleb lihtsalt see kirjeldav osa vahelt ära võtta, et saaks lihtsalt jutu tuuma lasteni tuua. (Karin)

Viis õpetajat tõid välja, et muinasjutud on abiks lausete sõnastamise arendamisel ning lausete seostamisel jutukeseks. Siinkohal pööravad õpetajad tähelepanu eakohasusele. Üks õpetajatest märkis, et 3-4aastane laps on võimeline moodustama lausetest juttu vähesel määral.

Ma ütlen, et jutustamist ei saa anda kõigile. Nende vanus võib seda väga vähesel määral teha. Lastele, kelle kõne selles vanuses on sorav, saan ma öelda, et jutusta mulle. Üldiselt ta võib öelda kolm-neli lauset küll järjekorras ära, aga mitte rohkem. Ma ei nimetaks seda jutustamiseks. (Sirje)

Lausete sõnastamisel ning seostamisel jutukeseks toodi näitena tegevused, kui lapsed jutustavad või arutlevad muinasjuttude üle, samuti kui nad kasutavad oma vabas mängus muinasjutust kuulnud väljendeid. Üks õpetaja mainis, et kui kolmeaastane laps oma sõnadega proovib muinasjuttu ümber jutustada, siis esialgu jutustab ta selle lihtlausetega ning tasapisi hakkab sõnastama ka keerulisemaid lauseid.

Ma ütlen jälle, et mida väiksem laps, seda lühem lugu. Ja seda parem, kui ta oma sõnadega selle muinasjutu ümber jutustab. Need on siis esialgu sellised kenad lihtlauseid ning sõnavara on ehk väiksem, aga siiski loost arusaamine on suurem juba. (Kärt)

Olulisel kohal, millele õpetajad tähelepanu pööravad, on tekstilooma toetamine. Kolm õpetajat leidsid, et muinasjutud pakuvad sõnavara erinevatest valdkondadest, tänu millele saab lapse sõnavara suurened. Sellest tulenevalt saab muinasjutte põimida igasse valdkonda.

Kui lastele muinasjutte ette loetakse, kuulevad nad juba palju rohkem teistsugust sõnavara kui see, mida igapäevases kõnes kasutatakse. Juttudes leiduv sõnavara on hoopis laiem ja selline kirjum tavaliselt. Lapsed kuulevad ühest muinasjutust, teisest muinasjutust ja nii neil see sõnavara ka tegelikult järjest kasvab. (Karin)

Kolm õpetajat pööravad tähelepanu korduvale jutustamisele ning muinasjuttus esinevatele kordustele, mida põhjendati sellega, et kordused arendavad laste tähelepanuvõimet. Lisati, et muinasjutud on lastele ka justkui mälu treening, mis aitab korduval jutustamisel märgata erinevaid loos esinevaid nüansse.

Mida väiksemad lapsed, seda rohkem sa kordad neid muinasjutte. Sellepärast et kui ta esimesel korral pani tähele võib-olla kahte või kolme asja, siis järgmine kord ta kuuleb jälle uuesti, paneb tähele kolme või nelja asja ja nii edasi, et iga kord sa nagu rikastad seda muinasjuttu millegagi. (Kärt)

Kõikide uurimuses osalenud õpetajate arvates on oluline tähelepanu pöörata ka mälu treeningule muinasjuttude abil. Üks õpetaja rääkis, et ühe mälu treeningu viisina kasutab ta meetodit, kus vahepeal katkestab jutustamise ning laseb lastel lisada näiteks puuduoleva sõna. Teine õpetaja mainis, et mõnikord sama muinasjuttu jutustades ütleb ta meelega mõne asja valesti, et kontrollida, kui palju lapsed loost mäletavad ning kes on olnud tähelepanelik. Lisati ka, et antud vanuses lastele on muinasjuttudega seotud mälu treeningul oluliseks abivahendiks abistavad küsimused ning sealjuures pildid.

Jutustasin lastele ühte kevade muinasjuttu. Siis ma vahepeal katkestasin ennast, et aru saada, kas lastele on midagi meelde jäänud, sest me nädal aega jutustame ühte ja sama muinasjuttu ning nad väga hästi oskasid lisada puuduoleva sõna sinna, kus ma loo katkestasin. (Pille)

Tegevused, mille abil õpetajad seovad muinasjutud kõnearendusega

Kolmanda peakategooria - tegevused, mille abil õpetajad seovad muinasjutud kõnearendusega - alla moodustus kuus alakategooriat: valdkondade vaheline lõiming; lugemine; jutustamine; vestlus; dramatiseering; muu tegevus.

Õpetajad nimetasid erinevaid tegevusi, kuidas ning millistes tegevustes on nemad muinasjutte kõnearenduslikul eesmärgil kasutanud. Samuti räägiti sellest, millistes tegevustes on nad märganud laste iseeneslikku muinasjuttude kasutamist. Üks õpetaja rääkis, et kuna nende lasteaias on pesade süsteem, siis kajastuvad kõik, kaasa arvatud muinasjuttudega seotud tegevused pesades, kus lähtutakse teemast ehk kasutatakse lõimingut, et üks teema oleks läbivalt käsitletud kõikides pesades.

Muinasjutte annab üle viia kõikidesse valdkondadesse. Meie näiteks oleme kokku lugenud Lumivalgekese õunakesi ja kui oli pardipoja muinasjutt, siis lapsed loendasid kokku pardi mune. Selles see mõte ongi, et pead ise leidma need seosed, et antud teema kajastuks kuidagi ka teistes pesades. (Sirje)

Kõikide õpetajate vastustest tuli ühe tegevusena esile ettelugemise kuulamine. Mõni õpetaja ütles, et raamatust ettelugemine on hea, sest lapsel on võimalik kuulata raamatus olevat ilusat keelekasutust, seda aga ainult siis, kui raamat ei ole tõlgitud. Siinkohal märgiti ära tuntud eesti kirjanik Ellen Niit. Lisaks põhjendati, et muinasjuttude ettelugemine aitab lapsel parandada väljendamisoskust ning rääkida oma tunnetest. Õpetajad tõid välja, et kuulamisoskuse arendamiseks kasutavad nad näiteks loo põhjal küsimuste esitamist, kus lapse ülesandeks on vastata kuuldud loo põhjal õpetaja esitatud küsimustele.

Siis kui muinasjutt on lühike ning eesti kirjaniku kirjutatud, siis ma eelistan seda muinasjuttu ikkagi lugeda, et laps kuuleks ka seda väga ilusat keelekasutust. Kui ta on nüüd tõesti tõlgitud muinasjutt, siis pigem jutustan oma sõnadega. (Kärt)

Kõik õpetajad rääkisid, et ettelugemine ei piirdu ainult ühe korraga, vaid sama muinasjuttu käsitletakse mitmel korral. Üks õpetajatest selgitas, et muinasjuttude ettelugemine lastele tekitab lastes ka suurema huvi raamatute vastu. Üks vastanutest märkis, et lapsed on paremad kuulajad, kui neile ka kodudes muinasjutte loetakse, ning pidas seda tegurit üsna oluliseks.

Muinasjutte, mida ma olen lugenud, palutakse tihtipeale veel hiljem uuesti lugeda. Mõnikord on ka seda olnud, et osad lapsed toovad õpetajale ise riulist raamatu, sest nad teavad, kus raamatus mingisugune muinasjutt on. Päris tihti loeme sama muinasjuttu veel ka hiljem. Lastele selline kordus meeldib. (Esta)

Õpetajad märkisid, et muinasjutte räägitakse lisaks õppetegevusele ka unejutuks. Toodi välja, et seda tehakse kordusena teistele muinasjutuga seotud tegevustele ning eesmärgistatud teemadega seoses. Üks õpetaja märkis, et kui tegevustega seotud muinasjutud

peavad olema eakohased ning mitte väga pikad, siis unejutuna räägitakse ka pikemaid lugusid, kuna see on laste jaoks rahustav tegevus.

Meil ei lähe küll ühtegi päeva mööda, kui nad ei kuuleks ka unejutte. Nii et isegi unejutud võtame veel selle teemaga, mida me nädala sees parasjagu arendame ja õpetame. (Kärt)

Neli õpetajat tõid välja vestluse muinasjuttude põhjal. Sealjuures mainiti, et vestlus ei pea alati olema õpetaja ja lapse vaheline, vaid võib olla ka rühmakaaslaste omavaheline arutus. Muinasjuttude kasutamist kõnearenduses vestluse näol põhjendati nii, et lastega muinasjuttudest rääkimine ja nende üle arutlemine arendab lapse kõnet ja sõnavara ning annab võimaluse uute väljendite omandamiseks. Toodi välja dialoogi kasutamine, lausete järgi kordamine ja lausete lõpetamine ning küsimustele vastamine.

3-4aastaste laste kõne ja sõnavara ongi hästi tugevalt arenev. Kui nad kuulevad muinasjutte, arutavad seda rühmakaaslastega või õpetajaga koos pärast muinasjutu lõppu, siis nad peavad selle muinasjutus leiduva sõnavara jälle justkui omaks võtma ja see annab neile palju juurde. (Karin)

Õpetajad tõid oma vastustes välja ka dramatiseeringu, kus märkisid ära muinasjuttude läbimängu vabal ajal, teatrietenduse ja nukumängu. Õpetajate vastustest ilmnas, et sageli tehakse dramatiseeringut eesmärgistatud tegevusena, kuid esineb ka olukordi, kus lapsed iseseisvalt tahavad muinasjuttu läbi mängida ning otsivad selleks omale ise vahendid. Üks õpetaja rääkis, et mõnikord on lapsed võtnud ka kodust kaasa mõned atribuudid, et lavastada kaaslastega näiteks eelneval päeval kuulnud muinasjuttu.

Päris palju on seda, et lapsed teevad ise etenduse. Räägivad seda kaasa, keegi mängib, keegi jutustab. (Esta)

Muul ajal on õpetajad muinasjutte kõnearenduslikul eesmärgil põiminud näiteks erinevate raamatutega tutvumise näol, lauamänguna või pusle kujul ning õppevälises tegevuses. Üks õpetaja rääkis, et lastel endil palutakse kodust kaasa tuua vabalt valitud või lemmik muinasjuturaamat ning rühmas tutvutakse raamatuga ja arutletakse selle üle koos. Vastustest selgus ka, et mõnikord on rühmas olemas ka mõne konkreetse muinasjutuga seotud lauamäng või pusle, mida lapsed saavad mängida ja kokku panna. Tihti peale on lauamänguna pildid muinasjutust, mis tuleb panna õigesse järjekorda vms. Õppevälise tegevusena toodi välja lasteaias korraldatavad laste peod.

Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangud muinasjuttude kasutamise võimalustele 3-4aastaste laste kõnearenduses. Eesmärgi saavutamiseks kasutati Tartu linna kuue lasteaiaõpetajaga läbi viidud poolstruktureeritud intervjuude induktiivset kvalitatiivset sisuanalüüsi. Selgus, et õpetajad valivad muinasjutte tegevustesse eelkõige lähtudes nädala-või kuukavast ning arvestades eesmärgi ja teemat. Samuti valitakse lugusid nende õpetlikkuse järgi. Tulemusi ilmestab Hohri (2000) idee, et lastele kasvatuslike aspektide õpetamise eesmärgil valitud muinasjutt peab lapsi kõnetama ning olema seotud nende emotsionaalsete kogemuste ja arenguliste väljakutsetega.

Uurimuses kerkis esile õpetajate seisukoht, et muinasjuttudel on 3-4aastaste laste kõnearenduses täita oluline roll. Toodi välja muinasjuttude abil lastele lauseehituse õpetamine, kõne ja sõnavara omandamine, tekstiloomet toetamine ning kuulamisoskuse arendamine. Lisaks saab õpetajate arvates muinasjuttude abil arendada suulist eneseväljendust. Vajaduse arendada laste kuulamisoskust ning suulist eneseväljendust on välja toonud ka Hallap ja Padrik (2008). Saab öelda, et õpetajad järgivad Karlepi (2003) teoreetilist kõnearenduslikku lähenemist, mille järgi muinasjuttude kasutamine kõnearenduslikul eesmärgil tagab baastasandi, osaoskuste tasandi ja kõnetegevuse tasandi rakendumise.

Sarnaselt Vreimanni (2006) uurimustööle saab uuringus osalenud õpetajate arvates muinasjuttude abil arendada ka jutustamisoskust. Sealjuures tõsteti esile korduste olulisus ning oskust muinasjuttude kaudu jätta meelde fraase. Seega leiab kinnitust väide, et muinasjutud laiendavad laste sõnavara ning muinasjutu korduv jutustamine aitab meelde jätta sõnu ja fraase (Kärtner et al., 2006). Enim kasutust leidvastest muinasjutužanritest toodi välja ime- ja loomamuinasjutud. Antud muinasjutužanritest võib samuti näiteid leida Erdeli (2008) tööst. Lisaks neile toodi välja erinevate rahvaste muinasjutud põhjendusega, et nendesse on õpetuslik moment abstraktsemalt sisse põimitud, kui see on tänapäeva muinasjuttudes. Uurimusest ilmneb, et õpetajad soovivad muinasjuttudega tekitada lastes suuremat huvi lastekirjanduse vastu, mis on valdkonna „Keel ja kõne“ üheks õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks (Koolieelse..., 2011).

Esimese ja teise uurimisküsimusega seotud vastustes on märgata sarnasusi, sest mõlemad puudutavad kõnearenduslikke aspekte ning on omavahelises seoses. Kui esimesele uurimisküsimusele antud vastustest saab lugeda, milliseid kõne arengu külgi muinasjutud

toetavad ja aitavad arendada, siis teine uurimisküsimus annab vastuse, millistele kõne arengu külgedele õpetajad enim tähelepanu pööravad.

Oluliseks aspektiks peeti oskust tekstist aru saada. Muinasjuttudel on lihtne ülesehitus ning struktuur, mis aitab lapsel teksti paremini mõista (Research Foundation..., 2010). Sarnaselt eeltoodud mõttele selgus käesolevas töös, et muinasjututekste valides pööravad õpetajad tähelepanu muinasjutus esinevale sõnastusele ning vajadusel muudavad selle laste jaoks lihtsamaks, arvestades eakohasust ning muinasjutu pikkust. Siin leiab kinnitust Lerkkaneni (2007) öeldu, et teksti sisu mõistmine ja sellele tähenduse andmine võimaldab lapsel kuuldut nautida ja teistega sellest rääkida ning siinkohal saab lapsele abiks olla õpetaja. Uurides õpetajatelt, kui pikalt kestab ühe muinasjutu ettekandmine lastele, selgus, et maksimaalselt on ühe loo ajaliseks pikkuseks kuni 15 minutit. Sõltuvalt originaalteksti pikkusest on tulnud ette ka vajadus muuta muinasjuttu lühemaks. Selgitusena toodi, et 3-4aastaste laste tähelepanu lool ei ole pikka aega püsiv. Tuginedes õpetajate vastustele leiab kinnitust Kärtneri jt (2006) väide, et 3-4aastastele lastele sobivad väga lühikesed jutud.

Tähtsaks võib pidada asjaolu, et õpetajad pööravad suurt tähelepanu mälu treeningule muinasjuttude abil. Õpetajad märkisid, et mälu treening muinasjuttude abil aitab arendada laste mõtlemisoskust. Mõtlemisoskuse arendamiseks kasutatakse muinasjuttude üle arutlemist ning teistsuguseid meetodeid, näiteks aktiivset kuulamist ja kuuldud loo põhjal küsimuste esitamist. Ka Leppik (2004) väitis oma töös, et muinasjuttude kuulamine ja nende üle arutlemine arendab laste mõtlemisoskust.

Samuti selgus õpetajate vastustest, et tähtsaks peetakse tekstiloomet toetamist ning lausete korrektsust. Tekstiloomet toetamise all toodi esile ka jutustamisoskuse arendamine, mille puhul õpetajad nimetasid ühe tegevusena lugu ise kaasa rääkida. Sama mõtte on välja toonud oma töös ka Ehasalu (2015). Õpetajate arvates on oluline ühte muinasjuttu jutustada mitu korda. Vastustes toodi välja, et korduvat jutustamist kasutatakse eelkõige seetõttu, et lastele korduv lugude jutustamine meeldib. Ka Kärtneri jt (2006) järgi on korduv jutustamine oluline, kuna loob lapsele kindlustunde ning aitab lapsel endal osaleda jutustamise protsessi.

Otsides vastust küsimusele, millistes tegevustes õpetajad muinasjutte kõnearenduslikul eesmärgil kasutavad, leiti õpetajate selgitustest, et muinasjutte saab põimida igasse valdkonda. Konkreetseid valdkondi ükski õpetajatest siiski ei nimetanud. Vastuste põhjal võib järeldada, et kõige enam kasutatakse muinasjutte siiski valdkonnas „Keel ja kõne“ arutlemise, vestluse, dialoogi alusena. Lisaks nimetati kunstitegevusena muinasjutu põhine joonistamine, mis on mõnikord muinasjutu kuulamisele järgnev osa. Kinnituste leidis Olli (2008) uurimuse tulemus, et muinasjutt on sobilik vahend kunstitegevusse

sisseelamiseks. Mainiti ka matemaatilise tegevusena muinasjuttude seostamist loendamise ja kaesoleva töö autor leiab, et vajalik oleks rohkemate näidete olemasolu, kuidas muinasjutte erinevates valdkondades kasutada. Seda põhjusel, et ehk muutuksid õpetajad teadlikumaks muinasjuttude kasutamise võimalustest erinevates tegevustes ning muinasjutud leiaksid ka laialdasemat kasutamist.

Koolieelse lasteasutuse seadus (2011) näeb ette, et lapsi suunatakse kirjandust mõistma ja hindama mitmekülgsetes tegevustes. Uurimusest tuli välja, et õpetajad kasutavad muinasjutte kõnearenduslikul eesmärgil ettelugemise, dramatiseerimise ja ümberjutustamise näol, mis on ka nimetatud seaduses välja toodud. Intervjueeritavad on seisukohal, et kõige enam leiavad kasutust dramatiseering ja ettelugemise kuulamine. Sarnaselt Kuriku (2006) ja Erdeli (2008) tööle toodi näitena dramatiseeringu vormidest välja eelkõige rollimäng. Hallapi ja Padriku (2008) järgi loob rollimäng aluse kõne edasiseks arenguks, sealjuures on kaalukas täiskasvanu osa, kes rollisuhetlemist suunab või selles ise kaasa teeb. Lisaks mainisid õpetajad muinasjuttude läbimängu ehk näidendit ja käpiknukuetendusi. Õpetajad kasutavad ka vestlust muinasjuttude põhjal, mis nende väitel arendab laste kõnet ja sõnavara. Eeltoodud tegevused on õppetegevustena samuti nimetanud Laasik jt (2008).

Lisaks toodi tegevustest rääkides välja, et muinasjutud leiavad kasutust laste vabas mängus. Õpetajate väitel meeldib lastele nii vaba mängu ajal kui ka eesmärgipärase tegevuse ajal panna kokku mõnd muinasjutuga seotud puslet. Muinasjuttude läbimäng vabal ajal ilmnes õpetajate sõnul rohkem siis, kui muinasjuttu käsitleti eelnevalt õppetegevuses. See tulemus on kinnituseks Haljaku (2011) poolt leitud, et dramatiseerides saavad lapsed eeskujulugudest ja muinasjuttudest, millega nad varasemalt on kokku puutunud või kuulnud. Kokkuvõtteks leidis kinnitust Kärtneri jt (2006) väide, et lastekirjanduse alaliigina on muinasjutt osa keeleõppes.

Kaesoleval bakalaureusetööl oli mitmeid piiranguid. Esimeseks piiranguks võib pidada asjaolu, et uuringus osalenud õpetajad olid uurijale varasemalt tuttavad või leiti uurimusest tutvuste kaudu. Teiseks piiranguks oli väike valim, mistõttu ei saa teha üldistusi. Kolmanda piiranguna saab välja tuua ka varasemate uurimuste vähesust antud vanuses lastega, mistõttu on keeruline välja tuua võrreldavaid aspekte. Lisaks peab töö autor piiranguks asjaolu, et valimis oleksid kõik õpetajad võinud olla vähemalt viieaastase töökogemusega 3-4aastaste laste rühmas, sest õpetaja, kel oli vähem kogemust antud vanuses lastega, andis ka napimaid või ebamäärasemaid vastuseid.

Antud uurimusest selgusid õpetajate hinnangud muinasjuttude rollile ja olulistele 3-4aastaste laste kõne arengu külgedele kõnearenduses ning missuguseid võimalusi toovad

õpetajad välja muinasjuttude kasutamisel kõnearenduslikul eesmärgil. Tööl on praktiline väärtus lasteaiaõpetajatele ning samuti ka lapsevanematele, kuna teoreetilises osa ja tulemustes väljatoodu põhjal on võimalik saada ülevaade muinasjuttude rollist laste kõne ja sõnavara arengus ning tähelepanu vajavatest kõne arengu külgedest, samuti muinasjutu kasutamise võimalustest koolieelse lasteasutuse õppetegevustes 3-4aastaste lastega.

Tänu sõnad

Töö autor tänab kõiki uuringus osalejaid, kes olid kohe nõus intervjuudes osalema ning andsid suure panuse töö valmimiseks. Samuti tänab töö autor oma lähedasi toetuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on koostöös heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev: 22.05.2018

Kasutatud kirjandus

- Bacchilega, C. (2013). Adapting fairy tales, to what ends?. Haase, D (Ed.), *Fairy tales transformed?: Twenty-First-Century adaptations and the politics of wonder* (pp 1–16). United States of America: Wayne State University Press.
- Bettelheim, B. (2007). *Muinasjuttude võlujõud. Muinasjuttude tähtsus ja tähendus*. Tartu: Atlex.
- Bottigheimer, R.B. (2012). *Fairy tales framed. Early Forewords, Afterwords, and Critical words*. Albany: State University of New York Press.
- Bottigheimer, R.B. (2009). *Why a new history of fairy tales?*. Albany: State University of New York Press.
- Ehasalu, M. (2015). *Sõnavara arendamine muukeelsetel lasteaiastel muinasjuttu kasutades*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Erdel, L. (2008). *Muinasjuttude kasutamine koolieelse lasteasutuse 6-7-aastaste rühmades*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Erelt, T., Kadakas, M., Kala-Arvisto, U., Kraav, I., Maanso, V., Puksand, H., Tamm, E., & Unt, I. (2014). *Hariduse ja kasvatus sõnaraamat*. Tallinn: AS Pakett.
- Gustavson, M. 2004. Laste aeg - Laste aed. Tallinn: PreMark.
- Haljak, R. (2011). *Dramatiseeringute kasutamine koolieelse lasteasutuse õppetegevustes emakeele ja võõrkeele õpetamisel*. Publitseerimata magistratöö. Tartu Ülikool.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hallap, M. & Padrik, M. (2009). Õppe- ja kasvatusgevuste valdkonnad. *Keel ja kõne* (lk 26–37). Külastatud aadressil http://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Oppevaldkonnad_Alusharidus.pdf
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Hohr, H. (2000). Dynamic Aspects of Fairy Tales: Social and Emotional Competence through Fairy Tales. *Scandinavian Journal Of Educational Research*, 44(1), 89–103.
- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The Effects of Storytelling and Story Reading on the Oral Language Complexity and Story Comprehension of Young Children. *Early Childhood Educational Journal*, 32, 3, lk 157–163.
- Järv, R. (2005). Muinasjutt. Hiimäe, M (Toim), *Regivärsist netinaljadeni. Sissejuhatus rahvaluulesse* (lk 49–61). Tallinn: Kirjastus Koolibri.

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. & T. Vihalemm (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Karlep, K. (2003). Teksti mõistmine. L. Jago (Toim), *Kõnearendus. Emakeele abiõpe II*. (lk 233–258). Tartu: TÜ Kirjastus
- Kivi, L., & Sarapuu, H. (2005). Keel ja kõne. K. Henno (Toim.), *Laps ja lasteaed* (lk 230–233). Tartu: AS Atlex.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2011). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Krusten, R., Kumberg, K., Müürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M., & Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Kurik, K. (2012). *Lasteaiaõpetajate arvamused lasteraamatute kasutamisest laste kooliks ettevalmistamisel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Kärtner, P., Maiberg, L., Rikker, M., Tuuling, L., & Voltein, E. (2006). Jutustamine ja ettelugemine. M. Hallap, A.-R. Hausenberg, L. Pihlak, & K. Saarso (Toim), *Õppematerjal koolieelsete lasteasutuste õpetajate eesti keele kui teise keele õpetajate põhi- ja täienduskoolituseks* (lk 46–52). Tartu: Kirjastus Atlex.
- Kügelgen, H. (1994). Waldorf-lasteaed. Artikleid lapsekasvatusest esimesel seitsmel eluaastal. *Muinasjutukeel ja inimpilt* (lk 90–95). Tallinn: Librarius
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M.-E., Varava, L. (2008) Valdkond „Mina ja keskkond”. E. Kulderknup (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7–25). Tartu: Kirjastus Studium.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Laugaste, E. (1986). Žanrid. Muinasjutt. *Eesti rahvaluule* (lk 245–267). Tallinn: Valgus.
- Lerkkanen, M-K. (toim). (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Liivoja, M. (2016). *Õppe- ja muinasjuturada Võru lasteaiale Punamütsike kui vahend õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Lääts, H. (2014). *Lasteraamatute kasutamine laste üldoskuste arendamisel kahe Põltsamaa lasteaia näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Mere, R. (2014). *Väikelaste kõne arengu seos lugemis- ja kirjutamisoskusega eelkoolieas*.

- Publitseerimata seminaritöö. Tartu Ülikool.
- Moora, K-K. (2017). *Muinasjuttude kasutamine koolieelikutega läbiviidavates õppetegevustes Valga maakonna lasteaedade näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus – müüt, pilt, lugu, laps*. Põltsamaa: OÜ Vali Press.
- Org, A. (2017). *Eesti ulmekirjanduse žanrid ja nende poeetika*. Väitekiri. Tartu Ülikool.
- Puidet, T. (2008). Sidusa kõne areng. *Haridus*, 1-2, 21–23.
- Research Foundation: Language and Literacy (2010). Teaching Strategies. Külastatud aadressil <https://teachingstrategies.com/wp-content/uploads/2017/03/Research-Foundation-Language-Literacy.pdf>
- Rööpman, H. (2016). *Tartumaa lasteaiaõpetajate arvamused 5-6 aastaste laste sõnavara suurendamise kohta loodust kaasates*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Tallant, C. (1992). *Telling With, Not Telling To: Interactive Storytelling and At-Risk Children*. Chicago: University of North Carolina at Wilmington.
- Tankler, M. (2000). *Kuidas areneb laps*. Tallinn: Kirjastus LOGOS
- Tsitsani, P., Psyllidou, S., Batzios, S. P., Livas, S., Ouranos, M., & Cassimos, D. (2012). Fairy tales: a compass for children's healthy development—a qualitative study in a Greek island. *Child: care, health and development*, 38(2), 266–272.
- Tulviste, T. (2008). Kõne areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 39–52). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Umek, L. M., Fekonja, U., Kranjc, S., & Musek, P. L. (2003). The impact of reading children's literature on language development in the preschool child. *European Early Childhood Education Research Journal*, 11(1), 125–135.
- VisikoKnox-Johnson, L. (2016). *The Positive Impacts of Fairy Tales for Children*. Hilo: University of Hawai'i.
- Vreimann, T. (2016). *5-6-aastaste laste jutustamisoskuse arendamine muinasjuttude abil*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Külastatud aadressil: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf
- Zehetner, A. (2013). Why fairy tales are still relevant to today's children. *Journal Of Paediatrics And Child Health*, 49(2), 161–162.

Lisa 1. Intervjuu kava

Intervjuu kava

Taustaandmed intervjuueeritava kohta

Nimi:

Vanus:

Tööstaaž:

Laste vanus:

Laste arv rühmas:

Intervjuu läbiviimise koht:

Sissejuhatavad küsimused

- 1) Missugune muinasjutt on Teie enda lemmik?
- 2) Kas olete mõnda muinasjuttu jutustanud ka lastele mitu korda? Miks?
- 3) Millist muinasjuttu viimati lastega kasutasite? Miks?
- 4) Miks on vaja lastega tegeledes kasutada muinasjutte?

Põhiosa küsimused

- 1) **Milline on õpetajate hinnangul muinasjuttude roll 3-4aastaste laste kõnearenduses?**
 - 1) Milliseid muinasjutte eelistate oma tegevustes lastega kasutada?
 - 2) Mida peate silmas lastele muinasjutte valides?
 - 3) Milline on muinasjuttude roll laste kõne arengule Teie arvates?
 - 4) Kuidas muinasjutud toetavad 3-4aastaste laste sõnavara arengut?
 - 5) Kuidas muinasjutud toetavad 3-4aastaste laste jutustamisoskust?
 - 6) Mil määral kohandavad lapsed oma kõnet muinasjuttude põhjal?
- 2) **Millistele 3-4aastaste laste kõne arengu külgedele pööravad õpetajad tähelepanu seoses muinasjuttude kasutamisega?**
 - 1) Kuidas Te lastele muinasjutte esitate?
 - 2) Kui pikad on tavaliselt muinasjutud, mida oma töös lastega kasutate?

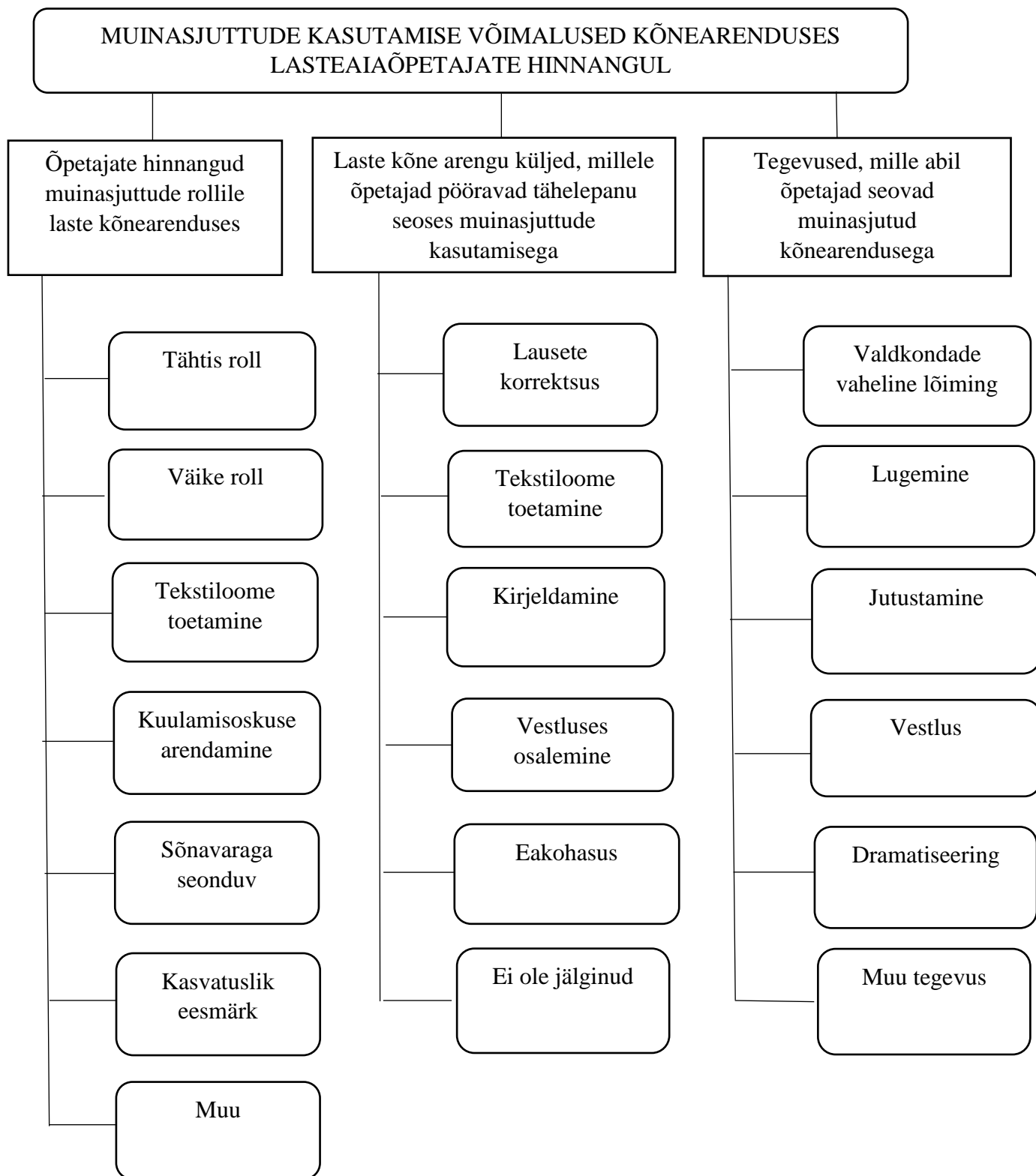
3) Kas ja mil määral toetavad näitlikud vahendid muinasjutu kõrval lapse kõne arengut?

4) Milliste tegevuste abil seovad õpetajad muinasjutud 3-4aastaste laste kõnearendusega?

- 1) Milline roll on kõnearenduse seisukohalt muinasjuttudel antud vanuses lastega?
- 2) Milliseid kõnearenduslikke võimalusi pakuvad muinasjutud Teie arvates?
- 3) Mil määral kasutate muinasjuttude ümberjutustamist?
- 4) Kuidas toetab ümberjutustamine antud vanuses laste kõne arengut?
- 5) Millised muinasjutud leiavad 3-4aastaste laste kõne arendamisel kõige rohkem kasutust?
- 6) Millistes õppetegevustes toetavad muinasjutud laste kõne arengut?
- 7) Mille alusel valite oma tegevustesse muinasjutte?
- 8) Kuidas on muinasjutud põimitud õppetegevustesse, mis toetavad lapse kõne arengut?
- 9) Kas olete lastele muinasjutte ka kohandanud? Millest on see tingitud?
- 10) Mil määral leiavad kasutust muinasjutud laste vabas mängus?
- 11) Kuidas lapsed vabas mängus muinasjutte kasutavad?

Intervjueeritava tänamine

Lisa 2. Ala- ja peakategooriate jagunemine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Age Väljaots (sünnikuupäev: 14.11.1993),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Muinasjuttude kasutamise võimalused 3-4aastaste laste kõnearenduses Tartu linna lasteaiaõpetajate hinnangul“, mille juhendaja on Age Salo;

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2017